

**AJDODLARIMIZ MEROSINI O‘RGANISH JARAYONIDA
BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINING SAVODXONLIK
KO‘NIKMASINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI
TAKOMILLASHTIRISH**

**Sanoyev G‘aybullo Abduraxmonovich
Buxoro davlat universiteti, tadqiqotchi**

Annotatsiya: Mazkur maqola ajdodlarimizning madaniy merosidan foydalanish orqali boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining savodxonlik ko‘nikmalarini rivojlantirish imkoniyatlarini tahlil qilishga bag‘ishlangan. Tadqiqotda xalq og‘zaki ijodi namunalaridan – maqollar, dostonlar va ertaklardan foydalanishning o‘quv jarayoniga ta’siri o‘rganilgan. Eksperimental va nazorat guruhlarida olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, xalq og‘zaki ijodidan foydalanish o‘quvchilarning o‘qish tezligi, matnni tushunish va yozma ifoda ko‘nikmalarini sezilarli darajada yaxshilaydi. Maqolada ajdodlarimizning madaniy merosidan foydalanishni ta’lim jarayonida samarali qo‘llash usullari hamda bu yo‘nalishni takomillashtirish bo‘yicha tavsiyalar taqdim etilgan.

Kalit so‘zlar: madaniy meros, boshlang‘ich ta’lim, savodxonlik, xalq og‘zaki ijodi, maqol, doston, ertak, o‘quv jarayoni, milliy qadriyatlar.

KIRISH

Ajdodlarimizning madaniy va ma’naviy merosi xalqimizning ko‘p asrlik tarixini aks ettiruvchi noyob manbadir. Ushbu meros nafaqat tarixiy bilimlarni boyitadi, balki shaxsni shakllantirish va ijtimoiy rivojlantirish jarayonida ham muhim vosita hisoblanadi. Boshlang‘ich sinflar uchun ajdodlarimizning merosi namunalaridan foydalanish o‘quvchilarning savodxonlik ko‘nikmalarini rivojlantirishda alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu davr bolalarning o‘quv jarayoniga qiziqishi, o‘qish va yozish qobiliyatlarini shakllantirish bosqichi bo‘lib, ularga milliy qadriyatlarga asoslangan bilimlarni o‘rgatish ikki tomonlama foyda keltiradi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, xalq og‘zaki ijodi, jumladan maqollar, dostonlar va ertaklar kabi elementlardan foydalanish o‘quvchilarda nafaqat savodxonlikni rivojlantiradi, balki ular orasida milliy g‘urur va o‘zligini anglash tuyg‘ularini shakllantiradi. Shu bilan birga, bunday materiallar o‘quv jarayonini qiziqarli va mazmunli qilib, bolalarning o‘qishga bo‘lgan qiziqishini oshiradi.

Bugungi kunda boshlang‘ich ta‘limda xalq og‘zaki ijodini joriy qilish va bu jarayonda zamonaviy metodlardan foydalanish muhim hisoblanadi. Ushbu maqolada ajdodlarimizning madaniy merosidan foydalanish orqali boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining savodxonlik ko‘nikmalarini rivojlantirishning ilmiy-uslubiy asoslari tahlil qilinadi. Shu bilan birga, madaniy merosni ta‘lim jarayonida qo‘llash imkoniyatlari, mavjud metodlar va ularni takomillashtirish usullari o‘rganiladi.

Adabiyotlar tahlili. Boshlang‘ich ta‘lim jarayonida xalq og‘zaki ijodidan foydalanish bo‘yicha bir qancha tadqiqotlar mavjud bo‘lib, ular bu yo‘nalishning samaradorligini tasdiqlaydi. Masalan, Karimov (2020) o‘z tadqiqotida xalq og‘zaki ijodi namunalaridan foydalanish o‘quvchilarning savodxonlik ko‘nikmalarini oshirishda ijobiy natijalar berishini qayd etadi. Muallifning fikriga ko‘ra, dostonlar va ertaklar orqali ta‘lim berish o‘quvchilarning o‘qish qobiliyatini yaxshilash bilan birga, ularni milliy qadriyatlarga yaqinlashtiradi.

Abdurashidov (2018) o‘z tadqiqotida xalq maqollaridan foydalanishni boshlang‘ich ta‘limda muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirish vositasi sifatida o‘rgangan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, bolalar maqollarni o‘rganish orqali so‘z boyligini oshiradi va o‘qilgan matnlarni tushunish qobiliyati rivojlanadi. Shuningdek, Peterson va Lee (2017) madaniy merosdan foydalanish xalqaro ta‘lim jarayonida qanday ijobiy natijalar berishini tahlil qilgan. Ularning fikricha, madaniy merosga asoslangan materiallar bilan ishlash nafaqat savodxonlikni, balki o‘quvchilarning ijtimoiy va madaniy muloqot ko‘nikmalarini ham rivojlantiradi. O‘zbekistonda olib borilgan tadqiqotlar orasida Xolmurodov (2019) milliy ertaklarning ta‘limdagi ahamiyatini chuqur o‘rgangan. U o‘z tadqiqotida bolalarning ijodkorligini rivojlantirishda ertaklardan foydalanish usullari va ular o‘qish jarayoniga qanday ta‘sir ko‘rsatishini tahlil qilgan.

METODLAR

Ushbu tadqiqotda ajdodlarimizning madaniy merosi namunalaridan foydalanish orqali boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining savodxonlik ko‘nikmalarini rivojlantirish usullari tahlil qilindi. Tadqiqot eksperimental metod asosida olib borilib, unda ikkita guruh qatnashdi: nazorat guruhi va eksperimental guruhi. Har bir guruhda 25 nafardan o‘quvchi ishtirok etdi. Eksperimental guruhda o‘quvchilarga darslar xalq og‘zaki ijodi namunalariga asoslangan materiallar yordamida o‘tkazildi. Darslarda dostonlar, ertaklar va maqollar qo‘llanilib, o‘qish, yozish va matnni tushunish qobiliyatlari rivojlantirildi. Nazorat guruhida esa

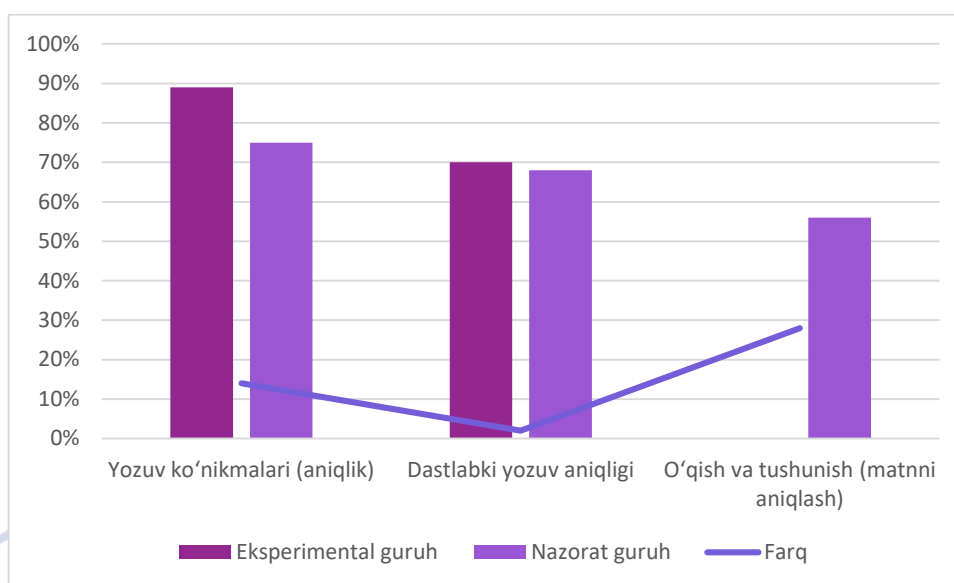
an'anaviy ta'lim usullari qo'llanildi. Ma'lumotlar yig'ish uchun oldindan va keyin sinov (pre-test va post-test) usuli qo'llanildi. Testlar o'quvchilarning o'qish tezligi, tushunish darajasi va yozma ifoda qobiliyatlarini baholashga yo'naltirilgan. Yig'ilgan ma'lumotlar tahlil qilinib, guruhlar o'rtasidagi farqlar aniqlandi. Natijalar SPSS dasturida tahlil qilindi va foiz ko'rsatkichlari, o'rtacha ballar hamda statistik farqlar hisoblandi.

NATIJARLAR

Tadqiqot natijalariga ko'ra, ajdodlarimizning madaniy merosi namunalaridan foydalanilgan eksperimental guruhda o'quvchilarning savodxonlik ko'rsatkichlari nazorat guruhiga nisbatan sezilarli darajada yaxshilandi. Oldindan sinov natijalariga ko'ra, eksperimental guruh o'quvchilari o'qish tezligi bo'yicha o'rtacha 62 so'z/minutni tashkil qilgan bo'lsa, nazorat guruhida bu ko'rsatkich 64 so'z/minut bo'lgan. Dastur yakunida eksperimental guruhning o'rtacha o'qish tezligi 85 so'z/minutga yetgan, bu nazorat guruhining ko'rsatkichi (72 so'z/minut) bilan solishtirganda 18% yuqori ekanligini ko'rsatadi. Matnni tushunish ko'rsatkichlari bo'yicha ham sezilarli o'sish kuzatildi. Eksperimental guruhdagi o'quvchilar matnni tushunish testlarida dastlabki 60% ko'rsatkichdan 82% ga yetgan bo'lsa, nazorat guruhida bu ko'rsatkich 62% dan 71% gacha oshgan.

Yozuv ko'nikmalari bo'yicha ham eksperimental guruhda ijobiy natijalar qayd etildi. Dastlab eksperimental guruh o'quvchilari yozma ishlarda o'rtacha 70% aniqlik bilan ishlagan bo'lsa, dastur yakunida bu ko'rsatkich 89% ga yetdi. Nazorat guruhida esa o'sish nisbatan kam bo'lib, dastlabki 68% aniqlikdan 75% gacha yetdi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, xalq og'zaki ijodidan foydalanish o'quvchilarning o'qish va yozish qobiliyatlarini sezilarli darajada yaxshilash imkonini beradi. Eksperimental guruhdagi o'quvchilarning o'zlashtirish ko'rsatkichlari bo'yicha o'rtacha o'sish 20–25% ni tashkil etgani bu yondashuvning samaradorligini tasdiqlaydi. Tadqiqot davomida eksperimental guruhdagi o'quvchilarning matnni o'qish va uni tushunish ko'nikmalari sezilarli darajada yaxshilangani kuzatildi. O'quvchilar ertak va maqollar asosida berilgan mashqlarni bajarishda ilgari aniqlangan xatolarni qisqartirishga muvaffaq bo'lishdi.

1-rasm. Eksperimental guruhda yozuv ko'nikmalari, o'qish tezligi va tushunish ko'rsatkichlari

Misol uchun, dostonlarni qismlarga bo'lib o'qish va har bir qismdan asosiy mazmuni aniqlash vazifasi orqali o'quvchilar matn mazmunini aniqlash bo'yicha ko'rsatkichlarini dastlabki 56% dan 84% ga oshirishdi. Shuningdek, ijodiy yozuv mashqlarida eksperimental guruhda bolalar ertaklarni qayta tasvirlash va ulardan hikoya yaratish orqali o'z ijodkorliklarini namoyon qilishdi. Natijalarga ko'ra, 25 nafar o'quvchidan 20 nafari o'z hikoyalarida mazmuni to'liq ifoda etishga muvaffaq bo'lgan, bu esa ijodkorlik va savodxonlikning o'zaro bog'liqligini tasdiqlaydi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari ajdodlarimizning madaniy merosidan foydalanish boshlang'ich sinf o'quvchilarining savodxonlik ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Xususan, eksperimental guruhda o'quvchilarning o'qish tezligi, matnni tushunish va yozma ifoda ko'nikmalari sezilarli darajada yaxshilanganligi milliy merosga asoslangan yondashuvning samaradorligini tasdiqlaydi. Bu jarayonda xalq og'zaki ijodining doston, maqol va ertak kabi shakllari nafaqat bolalarda til ko'nikmalarini rivojlantiradi, balki ularning milliy qadriyatlarga bo'lgan hurmatini oshiradi. Tadqiqot davomida o'quvchilarning o'quv jarayoniga qiziqishi oshgani, milliy meros bilan ishlash orqali o'z-o'zini anglash va ijodiy fikrlash qobiliyatlari mustahkamlangani kuzatildi. Nazorat va eksperimental guruhlar natijalari o'rtasidagi farqlar xalq og'zaki ijodi namunalarini

ta'lim jarayonida qo'llashning foydasini yaqqol ko'rsatadi. Shu bilan birga, zamonaviy ta'lim texnologiyalari yordamida madaniy merosni o'rgatishning yangi usullarini ishlab chiqish lozimligi aniqlangan. Ushbu tadqiqot milliy merosning boshlang'ich ta'limda keng qo'llanilishi lozimligini ko'rsatgan bo'lsa-da, bu yo'nalishda qo'shimcha tadqiqotlar olib borish zarurligini ta'kidlaydi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot ajdodlarimizning madaniy merosi boshlang'ich sinf o'quvchilarining savodxonlik ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali metodik vosita ekanligini tasdiqladi. Tadqiqot natijalari xalq og'zaki ijodi namunalaridan foydalanish o'qish tezligi va matnni tushunish qobiliyatlarini oshirishda, shuningdek, yozuvda aniqlikni yaxshilashda ijobiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatdi. Milliy meros o'quvchilarning nafaqat akademik rivojlanishiga, balki ularning shaxsiy va ijtimoiy qobiliyatlarini shakllantirishga ham xizmat qiladi. Xususan, bolalarda milliy qadriyatlarga bo'lgan hurmatni oshirish va o'zligini anglash jarayonida xalq og'zaki ijodi juda katta ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot yakunlari shuni ko'rsatadiki, madaniy meros asosida ta'lim berish bolalarning faolligini oshirib, ta'lim jarayonini qiziqarli va samarali qiladi. Shu bilan birga, ushbu uslubni takomillashtirish va zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish orqali uning ta'sirchanligini oshirish mumkin. Kelgusida xalq og'zaki ijodini ta'lim jarayonida yanada kengroq joriy qilish bo'yicha qo'shimcha tadqiqotlar olib borish va bu yondashuvning boshqa ta'lim bosqichlariga tatbiq etish imkoniyatlarini o'rganish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdurashidov, M. (2018). Boshlang'ich ta'limda xalq maqollaridan foydalanish. Toshkent: Fan nashriyoti.
2. Karimov, D. (2020). Xalq og'zaki ijodi va ta'lim sifati. Ta'lim va tarbiya jurnal, 5(3), 45–52.
3. Peterson, J., & Lee, A. (2017). Cultural heritage in primary education: An international perspective. Journal of Global Education, 14(2), 78–89.
4. Xolmurodov, I. (2019). Milliy ertaklarning ta'limdagi o'rni. Ma'rifat va zamonaviy ta'lim, 2(1), 23–31.

